

Проблеми кримінально-правової, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політики

Габуда А.С.

Правові аспекти співвідношення опору і злісної непокори

УДК

Сьогодні, ні в кого не виникає сумнівів, що зміцнення законності та правопорядку в державі значною мірою залежить від діяльності судів, органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки та інших правоохоронних органів по захисту життя, здоров'я, честі, гідності, прав і свобод громадян, державного суверенітету та конституційного ладу України від протиправних посягань. Ефективність такої діяльності, великою мірою залежить від правильної кваліфікації правопорушень, яка полягає у належній юридичній оцінці вчиненого та призначення винному обґрунтованого, справедливого покарання.

Виходячи з цього, **метою** статті є узагальнення різних точок зору щодо особливостей співвідношення злочину, передбаченого ст. 342 КК і адміністративного правопорушення, що охоплюється ст. 185 КУАП, тобто опору та злісної непокори, вироблення критеріїв їх розмежування, оскільки ці норми, наряду з іншими створюють відповідні гарантії для виконання працівниками правоохоронних органів покладених на них обов'язків по забезпеченню правопорядку в країні.

Питанням відмежування опору від злісної непокори свого часу приділяли увагу як зарубіжні (В. А. Владіміров, П. Ф. Грішанін, Н. В. Демєнтьєв, П. В. Замосковцев, Є. А. Козельцев, П. П. Осіпов, Г. Ф. Поленов, П. С. Єлізаров, Є. А. Сухарєв, Н. І. Трофімов та ін.), так і вітчизняні науковці (М. Й. Коржанський, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий та ін.). Однак ці проблеми і надалі залишаються не розв'язаними, так як, критеріїв, за якими чітко і однозначно можна було б розмежувати названі делікти не вироблено.

Перш за все, розглядаючи дану проблематику, необхідно звернутися до роз'яснень з цього приводу Пленуму Верховного Суду України. У його постанові №8 від 26 червня 1992 р. "Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних

органів” зазначено, що злісною непокорою слід вважати відмову від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень працівника міліції при виконанні ним службових обов’язків, члена громадського формування з охорони громадського порядку чи військовослужбовця у зв’язку з їх участю в охороні громадського порядку або відмова, виражена у зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок. Потрібно також мати на увазі, що адміністративна відповідальність за названою статтею настає за відсутності застосування фізичної сили з боку винної особи.

Однак, дане положення не дає відповідей на всі питання, що виникають у зв’язку із застосуванням вказаних норм, а тому відмежування злісної непокори від опору видається одним із складних.

З цього приводу одностайної позиції не вироблено. В науці кримінального права сформувалося дві авторитетні думки. Перша зводиться до того, що більшість авторів вважає визначальною ознакою, за якою опір можна відмежувати від непокори - активну протидію винним виконанням потерпілим своїх обов’язків. При непокорі дана ознака відсутня. В цьому випадку протидія вчинюється шляхом пасивної поведінки суб’єкта – бездіяльності, за якої порушник лише не виконує законної вимоги компетентної особи [1, с. 469; 2, с. 17; 3, с. 98; 4, с. 48; 5, с. 7; 6, с. 29].

Друга думка, об’єднує авторів, які вважають, що злісна непокора може проявитися як в пасивній поведінці – бездіяльності, так і в активній, тобто у діях (наприклад, коли на неодноразові вимоги пройти у відділ міліції винний втікає від працівника даного органу). Опір же - завжди активна протидія, тобто виражається тільки в діях і не може бути вчинено шляхом бездіяльності [7, с. 133; 8, с. 452; 9, с. 10].

Власну позицію відстоює П. П. Осіпов. Він вбачає безпідставним відмежовувати опір від непокори за критерієм активності або пасивності дій винного, оскільки в дійсності непокора може бути вчинена і активними діями. Тому, на його думку, опір утворює тільки те перешкоджання виконанням потерпілими обов’язків, яке являє собою активну протидію здійсненню ними своїх повноважень, причому мова йде про фізичний вплив на них, який не носить, характеру насильства у кримінально-правовому розумінні цього слова. У цьому зв’язку він вважає помилковими погляди тих авторів, які в ознаки простого опору не включають фізичний або психічний вплив на працівника міліції при виконанні ним своїх обов’язків по охороні громадського порядку [3, с. 453].

Не погоджуючись з логікою П. П. Осіпова, П. В. Замосковцев зазначає, що непокора завжди розуміється як різновид бездіяльності, оскільки вона означає невиконання відповідною особою дій, що вимагаються від неї. Інша справа, що таке невиконання може протікати у самих різних формах. Вона може виражатися в словесній відмові правопорушника підкоритися законним вимогам або розпорядженням працівника міліції, у втечі від працівника. Саме в цьому полягає сутність злісної непокори. Опір, передбачений ч. 1 ст. 191-1 (КК РСФСР) на відміну від злісної непокори, виражається не в пасивному ухилянні, ігноруванні, зневазі до вимог і розпоряджень міліціонера або народного дружинника, а в активному перешкоджанні, протидії їм. Для нього характерна реальна взаємодія двох сторін, активно протидіючих, що намагаються нейтралізувати одна одну [10, с. 48].

Серйозне заперечення викликає і твердження П. П. Осіпова про те, що опір, обов’язково передбачає фізичний вплив на потерпілого. Законодавець, вводячи кримінальну відповідальність за простий опір, повністю виключає з його змісту будь-який фізичний або психічний вплив на працівника [10, с. 49].

Є. А. Козельцев же висловлює думку, що форма вираження непокори залежить від характеру вимоги і розпорядження працівника міліції, які можуть бути як такі, що забороняють вчинення окремих дій, так і тими, що вимагають їх вчинення. Тому

запропонований в юридичній літературі шлях відмежування злісної непокори від опору за характером об'єктивної сторони, на думку автора, не зовсім правильний. Розмежування злісної непокори від опору повинно проводитися по об'єкту посягання. Дія, виражена улюбій формі, але направлена тільки на порушення нормальної діяльності працівника міліції, за відповідних умов утворює злісну непокору. При опорі заподіюється шкода нормальній діяльності і особистим інтересам даної особи. Твердження про однооб'єктність опору без насильства може привести до того, що поняття злочинного в цій галузі значно розшириться і охопить злісну непокору і навіть антигромадські вчинки, так як не буде будь-якого визначеного критерію для відмежування злочинного від незлочинного [9, с. 10].

Підтримуючи позицію П. В. Замосковцева, слід вказати, що сформульоване Є. А. Козельцевим та П. П. Осіповим положення про те, що при опорі шкода заподіюється двом об'єктам, суперечить думці яка склалася, що склад злочину, який охоплює простий опір, позбавлений складного характеру і має своїм об'єктом посягання тільки нормальну діяльність вказаних у законі осіб. Дійсно, під час опору зачіпаються особисті інтереси потерпілого, так як порушується їхня недоторканість, ці особи піддаються фізичному впливу. Тому, в даному випадку більш правильною є думка авторів, які відстоюють, що названим інтересам все ж таки заподіюється певна шкода. Але чи слід відносини вказані блага до об'єкта злочину, передбаченого частинами 1, 2 ст. 342 КК – питання.

Розв'язуючи цю проблему, логічно буде з'ясувати чи охороняються вказані особисті інтереси законом. Аналіз відповідних кримінально – правових норм дозволяє висновувати, що суспільні відносини, які забезпечують недоторканість особи, яка виконує покладені на неї обов'язки не ставляться під охорону кримінального закону. А як відомо, об'єктом злочину є не будь-які суспільні відносини, а лише ті, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність [12, с. 89]. З огляду на зазначене можна констатувати, що склад простого опору включає один безпосередній об'єкт, яким виступає нормальна діяльність представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування або військовослужбовця і у кримінально-правовому розумінні не поєднується з насильством чи погрозою його застосування.

Потребують уточнення і положення щодо способу вчинення простого опору і злісної непокори. Як видається, при розв'язанні даного питання перш за все слід чітко відмежовувати поняття активної поведінки при опорі від такої ж поведінки при злісній непокорі. І в першому і у другому випадку вчинюється протидія законній діяльності потерпілих. Однак, якщо при опорі, така протидія обов'язково поєднується із вчиненням дій, які безпосередньо спрямовані на фізичний контакт з особою, що виконує покладені на неї обов'язки, на застосування до неї фізичної сили, але не на вчинення насильства [3, 99], то злісну непокору утворюють дії, які не пов'язані з саме фізичним впливом на потерпілого.

Очевидно, що для складу опору (ч.ч. 1, 2 ст. 342) зовсім не обов'язкове застосування фізичного насильства до представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування або військовослужбовця. Тому, помилковою видається думка Н. В. Дементьєва, який пише: “Від злісної непокори опір відрізняється тим, що він проявляється у застосуванні порушником фізичної сили до працівника міліції або народного дружинника” [13]. Якщо погодитись з таким твердженням, то слід визнати, що опір повинен кваліфікуватися тільки тоді, коли він поєднаний з насильством над потерпілим. Однак насильство при вчиненні опору, поєднаного з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій утворює кваліфікований склад цього злочину, що тягне підвищену відповідальність.

З огляду на зазначене, вірною слід визнати думку В. І. Осадчого, який вважає, що критерієм розмежування опору і злісної непокори, з об'єктивної сторони, є вчинення при опорі активних дій, спеціально спрямованих безпосередньо на представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування, військовослужбовця [7, с. 133].

Тому, не є помилковими думки авторів, які відстоюють можливість вчинення злісної непокори і шляхом активних дій. В даному випадку, цим самим знак рівності між непокорю і опором не ставиться і це не суперечить закону.

Також, слід акцентувати увагу і на одностайність думок авторів з приводу того, що опір не може вчинюватися шляхом пасивної поведінки – бездіяльності.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування або військовослужбовцю передбачає здійснення винним активних дій, які можуть перешкодити або утруднити виконання вказаними особами покладених на них обов'язків шляхом фізичного впливу на потерпілого (винний відштовхує особу, яка його затримує; виривається від неї). Злісна непокора може вчинюватися як шляхом дії, так і бездіяльності і проявляється частіш за все, у відмові виконати законні вимоги вказаних осіб: пред'явити документи, пройти у відділення міліції, припинити протиправну поведінку. Проте може мати й активний вираз: втеча від міліціонера який пред'явив до винного законні вимоги.

На відміну від злісної непокори, злочин, передбачений ст. 342 КК не може бути вчинений шляхом бездіяльності.

1. М. Й. Коржанський. Кваліфікація злочинів. Навчальний посібник. Видання 2-ге. – К.: Атіка, 2002. – 640с.
2. Г. Ф. Поленов. Ответственность за преступления против порядка управления. – М.: ЮЛ, 1966. – 136с.
3. Елизаров П. С. Ответственность за сопротивление работнику милиции и народному дружиннику. – Тр./Киев. ВШ МООП СССР, 1968, вып. 1, с. 93–103.
4. Владимиров В. А. , Ляпунов Ю. И. Преступления против порядка управления. / Под ред. Н. А. Стручкова. – М.: ЛИВД СССР, 1969. – 96с.
5. Сухарев Е. А. , Трофимов Н. И. Охрана жизни, чести и достоинства работников милиции и народных дружинников. – М.: ЮЛ. 1970. – 64 с.
6. Гришанин П. Ф. , Журавлев М. П. Преступления против порядка управления. – М.: ВШ МООП РСФСР, 1963. – 43с.
7. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.
8. Советское уголовное право. Учебник. Особенная часть [Учебник для вузов]. Н. В. Васильев, М. А. Гельфер, - М.: Юрид. Лит., 1988 – 606с.
9. Козельцев Е. А. Преступления против деятельности работников милиции и народных дружинников по охране общественного порядка: (Угол.правовое и криминол. Исследование): Автореф. канд. дисс. – Саратов, 1967. – 16с.
10. Замосковцев П. В. Уголовная ответственность за посягательство на управленческую деятельность работников милиции и народных дружинников по охране общественного порядка: Учеб. пособие. – Омск. НИ и РИО Омской высшей школы МВД СССР, 1980 – с.458.
11. П. П. Осипов Курс советского уголовного права. Часть Особенная. – Т.4 -с.453.

12. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти // М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2002. – 416 с.
13. Дементьев С. Об ответственности за посягательство на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников. – СЗ, 1963, №4, с.43.

Правові аспекти співвідношення опору і злісної непокори

Стаття присвячена проблемним питанням, які виникають при кваліфікації злочину, передбаченого ст. 342 КК. Особливу увагу приділено критеріям, за якими слід відмежовувати опір від злісної непокори.

Ключові слова: опір, злісна непокора, пасивна та активна поведінка, діяння.

Габуда А.С. **Правовые аспекты соотношения сопротивления и злого неповиновения**

Статья посвящена проблемным вопросам, возникающим при квалификации преступления, предусмотренного ст. 342 УК. Особое внимание уделено критериям, по которым следует ограничивать сопротивление от злого неповиновения

Ключевые слова: сопротивление, злое неповиновение, пассивное и активное поведение, деяние.

Gabuda A. S. **Legal Aspects Correlation Between Resistance And Malicious Indocility**

The article is devoted to problem's points, which arise under qualification of crime, art. 342 Criminal Code. The special attention is giving to criteria, for which would be drawn a line between resistance and malicious indocility.

Keywords: resistance, malicious indocility, passive and active behavior, actions.

Кошеваров В. П.

Політика Європейського Союзу в сфері боротьби зі злочинністю за Консолідованою версією Договору про функціонування Європейського Союзу

УДК

Набуття чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року призвело до певних змін в правовій основі функціонування простору юстиції, свободи і безпеки ЄС і, як наслідок, до коректив в політиці ЄС в сфері боротьби зі злочинністю. В контексті подальшого розвитку співробітництва Україна – ЄС в сфері боротьби зі злочинністю аналіз і узагальнення цих коректив представляє практичний і науковий інтерес, що зумовило мету даного дослідження. Його завдання: дослідити зміни в кримінально-правовій і кримінально-процесуальній політиці ЄС на сучасному етапі. Слід зауважити, що до теоретичних джерел по темі дослідження відносяться роботи Гердегена М., Дейвіс К., Четверікова А., Жупанова А., Потьомкіної О., Качки Т. тощо, які бралися до уваги автором.

За Консолідованою версією Договору про функціонування Європейського Союзу 2008 року, Союз забезпечує високий рівень безпеки шляхом: запобігання і боротьби зі злочинністю, расизмом і ксенофобією; координації і співробітництва між поліцейськими і судовими владами; взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах; наближення кримінальних законів [1].

Європейська Рада визначає стратегічні напрями правотворчої і оперативної діяльності в просторі юстиції, свободи і безпеки [2].